

— 'אל-שמש' —

עיתון יהודי במצרים, 1934-1948

ויקטור נחמיאס

הקדמה

במצרים מילאו עיתונאים יהודים תפקידים מגוונים בעיתונות הכללית, אולם עיתונים יהודיים היו תופעה פחות שכיחה. המפורסם בעיתונאים היהודים במצרים היה יעקב צנוע (אבו נד'ארה), שעוד במחצית השנייה של המאה ה-19 הוציא לאור סידרה של עיתונים סאטיריים ובהם נאבק נגד החדיו איסמאעיל, על עריצותו.

עיתונות יהודית ממש, שביקשה לדבר בשם הקהילה היהודית, הופיעה במצרים רק במאה ה-20. עיתונים אלה הופיעו בשפות: צרפתית, עברית, ערבית ושפות אחרות. החשוב ביותר בין עיתונים אלה היה השבועון 'ישראל', שיצא לאור בשלוש מהדורות לשוניות נפרדות: עברית (בשנות 1919-1923), צרפתית (בשנות 1919-1939) ומהדורה ערבית (בשנות 1919-1933).

משנפסקה הופעת המהדורה הערבית של 'ישראל', ייסד עורכה, סעד (סעדיה) יעקב מלכי, את השבועון בשפה הערבית 'אל-שמש' (الشمس), שהמשיך את דרכו של 'ישראל'. 'אל-שמש' יצא לאור בשנות 1934-1948, והוא העיתון היהודי האחרון בשפה זו שיצא במצרים.

דמות העיתון — מטרותיו ודפוסי-פעולתו

'אל-שמש' הופיע בקאהיר, כעיתון יהודי עצמאי, בעריכתו של סעד יעקב מלכי ובבעלותו. במאמר-מערכת, שהופיע בפתח הגיליון הראשון, כתב העורך:

מטרנתנו היא להפיץ את המוסר וללחום בשחיתות, בצד הפצת התרבות, כדי לשמור על החברה המצרית מהתדרדרות ומהתפוררות. וכצד שירותנו זה למצרים האהובה עלינו במיוחד ובמזרח המתעורר בכלל, יטפל העיתון בענייני הקהילה עד אשר יגיעו מוסדותיה לרמה המקווה של התקדמות.¹

כבר מראשית דרכו הבהיר 'אל-שמש', שהוא מבקש להיות עיתון יהודי, אבל גם עיתון מצרי. מאוחר יותר נתברר שהעיתון הוא אפילו ציוני, שכן צידד בשיבת-ציון ובהקמת מדינה יהודית בא"י, תוך הדגשה שעמי-ערב יפיקו תועלת מהישוב היהודי המתבסס והולך בקרבם, הוא לא הזניח אף הזדמנות כדי להדגיש, בסוף שנות השלושים ובמהלך שנות מלחמת-העולם השנייה, את זהות האינטרסים האמיתיים בין מצרים ובין הישוב בא"י כמאבק נגד הנאצים, כפי שאפרט בהמשך המאמר.

1 'אל-שמש', 19 בספטמבר 1934.

הופעת העיתון נתשבה בעיני רבים, במיוחד בקרב ראשי הקהילה היהודית במצרים, למעשה נועז, אשר יש בו כדי לחולל מהפכה בחיים החברתיים והתרבותיים של הקהילה היהודית, לא רק במצרים אלא בכלל ארצות המזרח. המימסד הקהילתי לא צידד בכלי-כיסוי קהילתי, ועוד בשפה הערבית, והעדיף שענייני הקהילה יהיו נדונים במסגרתה מבלי לערב בכירורם את המצרים בשפתם הם. סוחרים ובתי-עסק יהודיים נמנעו מלפרסם בו את מוצריהם ואת שירותיהם. מעיר על כך אברהם אלמאליח במאמרו בעיתון. בשבתו את 'אל-שמס', היוצא לאור למרות הקרירות של הקהילה היהודית במצרים ובמזרח בכלל, שאינן מגישות לו סיוע הראוי לו.² גם באיגרת ברכה שקיבל העיתון נאמר: 'לנו היהודים זכויות, חובות ודרישות, אשר ברצוננו לבטאן. אך לצערנו, לא היה לנו עד כה כלי-כיסוי כזה, שבאמצעותו נוכל לדרוש דיין-וחשבון מראשי הקהילה.³ בהמשך האיגרת מביע שולחה את צעריו על כך, שהשכבה היהודית הנאורה במצרים נוטה לתרבות המערב ומזניחה את תנועת ההתחדשות במדינות המזרח.

בעשר השנים הראשונות להופעתו נדפס 'אל-שמס' בארבעה עמודים גדולים במתכונת הנהוגה בעיתוני בוקר. החל מספטמבר 1944 הוא נדפס במתכונת קטנה יותר, אבל מספר עמודיו עלה ל-12, כך שלמעשה גדל היקף החומר הנדפס בכל גיליון בחמישים אחוזים. השימוש בתצלומים היה נדיר ביותר ב'אל-שמס', ובמשך כל 14 שנות הופעתו נדפסו בו 2-3 תצלומים בלבד.

התפוצה הממוצעת של 'אל-שמס' היתה בין 1,500 ל-2,200 עותקים, לרוב בין מגויים במצרים ובארצות אחרות במזרח. מגויים מעטים היו מחוץ לאזור, ואפילו בברית-המועצות. לא כל קוראיו היו יהודים. בין מגוייו וקוראיו היו מוסלמים וקופטים, לרבות כמה משרדי ממשלה מצריים.⁴ זו היתה תפוצה לא קטנה לסוג זה של עיתונים במצרים באותה תקופה. המהדורה הערבית של 'ישראל' נפוצה במספר עותקים דומה לזה.⁵

השטח שהוקצה לפרסומת ולמודעות ב'אל-שמס' היה מצומצם מאוד. המודעות המועטות שפורסמו בו, בעיקר בהתחלת דרכו, היו מאת מפעלים ובתי-מסחר יהודיים במצרים ובעיראק ומאת בנקים זרים, וכן פרסומת למצרכי-מזון ולמשקאות, חלקם מאת יצרנים מהישוב בארץ-ישראל (יינות מיקבי ראשון לציון).

במשך כל שנות הופעתו של העיתון פורסמו בו תלונות של עורכו, על שסוחרים יהודים במצרים אינם מרכיבים לפרסם בו מודעות, ובכך הם פוגעים בסיכוייו להמשיך להתקיים. נראה שלא כל יהודי מצרים הכירו בחשיבותו של כלי-כיסוי זה.

2 שם, 3 באוקטובר 1941. גם מאוחר יותר מתלונן העיתון: 'הסוחרים היהודים אינם מפרסמים אצלנו'. ראה: שם, 1 בנובמבר 1946. עורך העיתון טען זאת גם בראיונותיו עימו בשנת 1976.

3 כותב האיגרת, ד"ר ישראל וולפסון (בן-זאב), שימש באותו זמן מרצה לשפות שמיות ב'דאר אל-עלום'.

4 ראה: 'הממשלה מזמינה מנוי' — 'אל-שמס', 14 בספטמבר 1942. עורך העיתון, מר ס"י מלכי, סיפר לי בראיון עימו בביתו שבבתיים, בדצמבר 1975, פרטים נוספים על כך, ואף הראה לי העתק מכתב ממנהלת הפרסומים במשרד הפנים המצרי בנדון. על כך אוסיף, כי גם הספרייה הלאומית והאוניברסיטאית בירושלים היתה מגויה על 'אל-שמס', והודות לה יכולתי לעיין בגליונותיו לצורך מחקר זה.

5 כך מסרה לי הגב' מול מוצרי, המו"ל והעורכת של 'ישראל', כשיחה עימי בירושלים, ביאנואר 1978.

- ביסודו של דבר היה 'אל-שמש' עיתון פובליציסטי, המבטא דעה ומאיר מצבים, יותר מאשר כתב-עת לחדשות. מדוריו הקבועים היו מעטים, והנה העיקריים שבהם:
- (א) מדור 'אירועים וידיעות', שכלל ידיעות על האישים הבולטים בחברה המצרית, לרוב ראשי הקהילה היהודית וידיעות מעטות בלבד על ראשי השלטון במצרים. מכיוון שהשבועון הופיע בימי שישי, הוא פירסם בדרך-כלל ידיעה באיזה מסגד יתפלל המלך פארוק באותו יום.⁶
- (ב) מדור ידיעות-חוץ, שעסק בנעשה בעולם, אבל כמעט בלעדית בכל הנוגע לעם היהודי בתפוצותיו.
- (ג) מדור לענייני ספרות, מדע ואמנות. היה זה המדור הנרחב ביותר בעיתון, ובמסגרתו פורסמו מאמרים וידיעות, שהדגישו את תרומת היהודים – בהם אישים כמו: רס"ג, אבן-גבירול ורמב"ם – בדורות שונים, מימי התנ"ך עד ימינו, בתחומים האמורים. במדור זה אף הובא לעיתים תרגום מתוך ספר, המדגיש את תרומת היהודים לתרבות האנושית, לרבות התרבות הערבית.⁷
- (ד) מדור לקולנוע, שהיה ככל הנראה הפופולארי ביותר בעיתון. מדור זה נערך בידי עיתונאי ערבי-מצרי, עבדול עזים אחמד, שהיה ככל הנראה המשתתף הלא-יהודי היחיד ב'אל-שמש'. מדור זה זכה לעיתים קרובות למכתבים מקוראים, שביקשו פרטים נוספים על סרטי-הקולנוע של התקופה ועל כוכבים מקומיים וזרים, ואף מקוראים, שביקשו דרך לשחק בסרטים מצריים. גם מדור הקולנוע טיפח את הנקודה היהודית, בדווחו ללא לאות על הבמאי ומפיק-הסרטים היהודי-מצרי תוגו מזרחי ובהעלותו על נס את תרומתו של במאי זה לקולנוע המצרי.

'אל-שמש' היה מעשה ידיו של איש אחד, הוא בעליו ועורכו, סעד יעקב מלכי. הוא כתב את מאמרי-המערכת, העתיק ותירגם ידיעות ומאמרים מהעיתונות במצרים, בסוריה, בלבנון, בארץ-ישראל (לרבות העיתונות העברית) ובאירופה, וכן מהעיתונות היהודית בעולם. מלכי גם תרם למדור התרבות והאמנות ופירסם דברי הגות וסיפורים קצרים, אשר שאבו את השראתם מהתנ"ך. בגיליון החגיגי ליום-השנה ה-11 להופעת העיתון, שהתפרסם בערב ראש-השנה תש"ו, כתב מלכי לא פחות משלושה-עשר מאמרים וסיפורים, שהתפרשו על-פני שמונים אחוזים משטח הגיליון החגיגי.⁸

'אל-שמש' גם נעזר בכמה כתבים יהודים ממצרים, מסוריה, מעיראק ומא"י, שהשתתפו בו שלא על מנת לקבל פרס. בין הכתבים במצרים היו: מרקו אבראהים כהן, ויקטור שלום, רחמים כהן (כנראה שלושתם מקאהיר) וויקטור שמלה מאימסעיליה. כתבים מחוץ למצרים היו: רמי חבר מירושלים, אלברט גמאל מדמשק והרב שלמה מלכה מחרטום.

6 נוהג זה היה מקובל בעיתונות המצרית בימי המלוכה.

7 ראה, למשל, את המאמרים: על הרמב"ם ומצרים – 'אל-שמש', 2 בדצמבר 1937; על ססיל רות וספרו 'תרומת היהודים לתרבות העולם', שם, 8 במאי 1938; על שיתוף הפעולה היהודי-ערבי באנדלוסיה, שם, 7 בפברואר 1940; על אבן שפרוט, שם, 14 בפברואר 1941; על אבן-גבירול, שם, 21 בפברואר 1941; על רב סעדיה גאון (במלאות אלף שנה למוות), שם, 21 בדצמבר 1942.

8 לקראת גיליון זה הופיע 'אל-שמש' בחודש שקדם לו, באוגוסט 1945, רק שלוש פעמים. כדי שאפשר יהיה לנוח ולהכין את הגיליון החגיגי. ראה: 'אל-שמש', 3 באוגוסט 1945.

סעד יעקב מלכי — עורך 'אל-שמס'

העיתון קיבל לפעמים חומר המיועד לפרסום בעילום שם, ובמקרים אלה פנה העורך לכותבים האלמונים בבקשה להזדהות, אם יש ברצונם שדבריהם יתפרסמו, לאחר שיימצאו ראויים לכך.⁹ רק מן השנה השביעית להופעתו (ספטמבר 1940), החל 'אל-שמס' להשתמש בהיקף מצומצם בשירותיהן של סוכנויות לידיעות. בדומה לכמה עיתונים מצריים באותה תקופה, היה 'אל-שמס' עיתון פרובינציאלי, או מעין-משפחתי. כל יום-שנה להופעתו היה מפרסם ברכות ואיחולי-הצלחה גם מאת כתיביו ומשתתפיו הקבועים. וכאשר אחד מכתביו נפל למשכב, היה העיתון מפרסם ידיעה על כך בצירוף איחולי החלמה.

ביטוי לבעיות היהודים במצרים ובעולם

במשך כל שנות הופעתו נטל 'אל-שמס' על עצמו להיות פה לקהילה היהודית במצרים, בראש וראשונה כלפי השלטונות המצריים, אבל גם כלפי דעת-הקהל המצרית. במקביל הוא שימש כלי-ביקורת על חיי היהודים ועל דרך-פעולתם של מוסדות הקהילה. הביקורת על הקהילה עוררה לא פעם את זעמם של ראשיה עליו. למשל, כאשר קרא העיתון למנוע את בחירתם מחדש של ראשי מוסדות הקהילה ללא בחירות אמיתיות.

העיתון קרא לכלל היהודים במצרים להתנער מהקיפאון שאפף אותם ולהגביר את מעורבותם בניהול המוסדות הקהילתיים.¹⁰ הוא התריע על ריבוי פושטי-היד היהודים

9 שם, 11 באוקטובר 1940.

10 שם, 28 ביאנואר 1937. מאוחר יותר קרא העיתון לבני הקהילה להגביר את פעילותם כבחירות

ברחובות קאהיר והפציר בראשי הקהילה לעשות לחיסולה של תופעה זו, הפוגעת בציבור היהודי כולו.¹¹

הוא גם קרא ליתר עשייה בפיתוח חיי-התרבות היהודיים, תוך חשיפת תולדותיהם של יהודי מצרים¹² והציע להעניק פרס שנתי בתחום זה.¹³ קריאתו של 'אל-שמס' נשארה ללא הדים, אבל העיתון עצמו תרם את חלקו להשגת מטרה זו בכל שנות הופעתו. הוא פירסם מאמרים מרובים על תולדות היהודים במצרים ועל תרומתם של אישיה לחיים הציבוריים הלאומיים של מצרים בכל הדורות, ואפילו של יהודים שהתאסלמו ושירתו את מצרים. העיתון גם תיאר בהבלטה את תולדות בתי-הספר היהודיים ובתי-הכנסת העתיקים במצרים.

דוגמה למגמתו של 'אל-שמס' להגן על האינטרסים של הקהילה היהודית במצרים, כפי שהוא ראה אותם, משמשת תגובתו לרשימת מקבלי האותות והעיסורים, שפירסמה ממשלת מצרים בפברואר 1937. העיתון התריע על כך, שמרשימה זו נעדרו אזרחים יהודים, על אף תרומתם לחיים הציבוריים — במפלגות, בממשלה ובכלכלה — במצרים.¹⁴ וכאשר החליטה ממשלת מצרים להציב בכיכר סוארס את פסלו של המדינאי הלאומי מוצטפא כאמל, שאל העיתון, מדוע לא תנציח את תרומתו של היהודי סעדיה (סעד) סוארס עצמו, שהיה אישיות דגולה?¹⁵

'אל-שמס' נהג להבליט את השתתפות היהודים בחייה הכלליים של מצרים, כגון היענותם לתרום בעין יפה לקרן ההגנה הלאומית, על-פי קריאתו של ראש-הממשלה נחאס פחה;¹⁶ או חגיגת הקהילה היהודית לרגל עליית פארוק לכס המלוכה במצרים.¹⁷ העיתון גם ציין את מיבצע איסוף הכספים בקרב היהודים לעזרת קורבנות השטפונות שהיו בסוריה ב-1937.¹⁸ באותו זמן הוא שיבח את התובע הכללי של מצרים, על שהזהיר מפני ריב עדתי בארצו, על רקע מאורעות א"י.¹⁹ מאוחר יותר, ב-28 באפריל 1939, יצא העיתון במכתב גלוי אל ראשי יהדות מצרים, הקורא להם להיענות לפניית הממשלה לתרום כסף לחידוש ציודו של צבא מצרים. לאחר כמה גליונות פירסם 'אל-שמס' תגובה ראשונית: יהודי מצרים מוכנים גם מוכנים לכך. הם גם מוכנים להמשיך במאמץ בעתיד.²⁰

'אל-שמס' גם לא הזניח את ביקורתו על מה שנראה לו כהזנחה בתחום הדת היהודית. הוא התריע על המחסור בכלי-קודש והציע לשגר מדי שנה שני צעירים לאוניברסיטה העברית בירושלים כחלק מהכשרתם לרבנות.²¹ מדי פעם פירסם העיתון אימרות מהתורה על הצורך בשמירה על השבת וכיוצא"ב. כמעט כל גיליון כלל מאמר מאת הרב שלמה מלכה, רבה הראשי של יהדות סודאן, המסביר את פרשת השבוע.

למוסדות הקהילה 'כדי למנוע בחירה אוטומאטית מחדש של המנהיגים היוצאים' — ראה, שם, 4 במארס 1937.

11	שם, 17 בדצמבר 1936.
12	שם, 28 ביאנואר 1937; שם, 2 במאי 1947.
13	שם, 11 במאי 1941.
14	שם, 25 בפברואר 1937.
15	שם, 15 בדצמבר 1939. סוארס היה מייסד רשת-התחבורה העירונית של קאהיר. בשנות ה-20 של המאה הנוכחית.
16	שם, 14 ביאנואר 1937. ראה גם להלן בהערה 23.
17	שם, 29 ביולי 1937.
18	שם, 25 בנובמבר 1937.
19	שם, 30 בדצמבר 1937.
20	שם, 12 במאי 1939.
21	שם, 21 בספטמבר 1942.

בדרך-כלל נהג 'אל-שמס' לכנות את היהודים: 'ישראלין'. כיוצא-בכך הוא גם גינה את 'שני העיתונים הלאומיים הנוצריים' ('אל-הראם' ו'אל-מקאטס'), שהיו מדגישים בעיתוניהם את דתו היהודית של אזרח מצרי בן דת משה, אשר הוזכר בהקשר כלשהו, 'כמו שעושות תחנות הרדיו של ברלין'.²²

'אל-שמס' שם לעצמו מטרה להיות פה לא ליהודי מצרים בלבד, אלא לעם היהודי בכללו ולתפוצותיו השונות. כבר בגליונו הראשון הוא פירסם בהבלטה מאמר של ד"ר נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי, על מצבו של העם היהודי באותה שעה. ואכן בלט לעין עיסוקו של העיתון במצב היהודים בכל רחבי העולם. כמעט בכל גיליון היו ידיעות על היהודים בארצותיהם: בארה"ב, באירופה, בדרום אפריקה ובאסיה. ומקום בראש תפסה יהדות גרמניה וסבלותיה אחרי עליית הנאצים לשלטון. הוא דיווח, בין היתר, על גילויי שבט יהודי אבוד כמדבריות אפריקה.²³ כתבות רבות הוא פירסם על תרומת היהודים לגילוי אמריקה ולקידום המדעים והאמנויות בעולם. היהודים הספרדיים תפסו מקום נכבד בכתבות אלה.

ביאנואר 1937 ציין העיתון את יום-השנה למות אחד-העם. לאחר חודשים אחדים הוא ציין 40 שנה למשפט דרייפוס ואת הלקחים שיש להפיק ממנו. החל משנות ה-40 פירסם העיתון לעיתים קרובות מאמרים מאת אברהם אלמאליח (ירושלים) על מצבם של יהודי-המזרח בארצות שונות, ובמיוחד על היהודים הספרדיים שבארץ-ישראל. בסך-הכל קיבל קורא 'אל-שמס' אספקלריה רחבה של חיי העם היהודי בהווה ובעבר.

העמדה כלפי מצרים

עמדתו הבסיסית של 'אל-שמס' בכל הנוגע למדיניות-הפנים של מצרים היתה, שיהודי מצרים אמנם מהווים חלק מכלל העם היהודי, אבל הם גם אחד מהרכיבים האתניים של העם במצרים, בצד הערות האחרות בארץ זו. מכאן הדגשתו המתמדת של העיתון את חשיבותה של הסובלנות ההדדית, שהיא לטובת מצרים המודרנית. בדרך-כלל, לא נתן 'אל-שמס' ביטוי לאירועים מן החיים הפוליטיים של מצרים, להוציא עניינים הנוגעים ליהודי מצרים ולישוב היהודי בארץ-ישראל, ובמיוחד צעדים של הממשלה שהיו עשויים להשפיע על מצבם של היהודים.

בהתחלת שנת 1938, למשל, בירך 'אל-שמס' את הממשלה החדשה שקמה אז במצרים והדגיש את תוכנית עבודתה, שהושתתה על חופש וצדק.²⁴ לאחר כמה חודשים התריע העיתון על כי אין מפלגה מצרית אחת, שהציבה יהודי כמועמד לבחירות לפארלמנט. 'האם הפארלמנט הבא ייכון ללא ציר יהודי?' שאל 'אל-שמס', בהדגישו כי עובדה זו עומדת בניגוד לחלקם הרב של יהודי מצרים בחיי הכלכלה והחברה.²⁵

במלחמתו נגד ההסתה הערבית נגד היהודים, נהג 'אל-שמס' להעתיק מאמרים וגילויי-דעת מעיתונים מצריים, שגינו הסתה זו. לפעמים פתח העיתון בדרישה עם

22 שם, 20 באוקטובר 1944.

23 שם, 14 בספטמבר 1934.

24 שם, 19 בדצמבר 1947.

25 שם, 2 במארס 1938.

אישים מצריים, שעמדתם בנושא זה היתה אוהדת ליהודים. נגד המסיתים למיניהם יצא העיתון גם-כן במדור חדש בשם 'הערות', שהיה חתום בידי 'היהודי הנודד'.²⁶ כך, למשל, תקף מדור זה מנהיג קופטי ידוע, תאופיק דוס פחה, על הסתתו נגד יהודים, והטיח נגדו: 'מה לך, להתערב בין שתי העדות היהודית והמוסלמית?' ואף הזכיר לו את קשריו עם הנאצים.²⁷ לאחר שבוע הפנה העיתון את תשומת-לבו של מושל קאהיר לתופעה של הפצת ספרות נאצית ואנטישמית, כמו: 'מאבק' של היטלר ו'הפרוטוקולים של זקני-ציון' בחנויות שבעיר הבירה במחירים מסובסדים. העיתון קרא לגורמים המוסמכים במצרים לשים קץ לתופעה זו.²⁸

כאשר נערכו במצרים בנובמבר 1938 הפגנות-אהדה לערביי ארץ-ישראל, קרא העיתון לכך, שהפגנות אלה לא יפגעו בלאומיות המצרית.²⁹

עם פרוץ מלחמת-העולם השנייה פיתח 'אל-שמש' בשיטתיות את הקביעה, שמקומם של הערבים לצד בנות-הברית.³⁰ העיתון התנגד לקריאת הנייטרליות שנשמעה במצרים והזהיר מפני 'אסון הנייטרליות, שיחול על ראשם של הדבקים בו'.³¹ הוא הביא כדוגמה לכך את גורלה של פינלאנד. בנוסף לכך הטיף העיתון לשתוף-פעולה בין 'אומות המזרח', כדי להבטיח את האספקה הדרושה לאומות אלה וכדי לארגן את הגנתן מפני הנאצים.³² במשך כל שנות המלחמה עשה 'אל-שמש' מאמצים גדולים כדי להבליט את תרומתו של הישוב היהודי בארץ-ישראל למאמץ המלחמתי של בנות-הברית. הוא הביא דוגמות מהתארגנותו של הישוב היהודי בחזית הפנים³³ וציין בכל הזדמנות את הגברת הסחר בתקופה קריטית זו בין מצרים ובין ארץ-ישראל.³⁴

כאשר שני שליחי לח"י מארץ-ישראל רצחו בקאהיר את הלורד מוין הבריטי, נקלע 'אל-שמש' למצב עדין ביותר. מצד אחד הביע העיתון צער על המקרה ומצד שני העלה על נס את תרומת הישוב היהודי בארץ-ישראל למאמץ המלחמתי של הבריטים.³⁵ העיתון פירסם את הגינוי של הסוכנות היהודית לרצח והוסיף, שאין לתלות את האשם בכלל היהודים, 'הרי אף אחד לא ניחם אותנו, היהודים, על קורבנות היטלר'.³⁶ העיתון ליווה את משפטם של שני הצעירים הארץ-ישראליים באהדה בולטת. הוא פירסם בהדגשה את כל נאומי הסנגוריה במספר גליונות רצופים,³⁷ והיה ברור מכך ש'אל-שמש' מבקש להחדיר לתודעת הקהל המצרי את טיעוני הסנגוריה. ואמנם עורך 'אל-שמש' זכה לתגובות אהדה ממכריו ומבאי-ביתו על עמדתו בפרשת הלורד מוין.³⁸

26 עורך 'אל-שמש', מר ס"י מלכי אמר לי בראיון, שזה היה אחד משמות-העט שלו.

27 'אל-שמש', 20 באוקטובר 1938.

28 שם, 27 באוקטובר 1938.

29 שם, 3 בנובמבר 1938.

30 שם, 14 ביוני 1940.

31 שם, 24 במאי 1940.

32 שם, 14 ביוני 1940. 'אומות המזרח' היה מונח שגור באותן שנים, והכוונה היתה למדינות המזרח התיכון של היום.

33 ראה לדוגמה את המאמר 'כיצד נלחמים ביוקר המחיה בא"י', הקורא למצרים להעתיק שיטות אלה. לטובתה, שם, 31 באוקטובר 1941.

34 שם, 20 ביולי 1942.

35 שם, 10 ביאנואר 1944.

36 שם, 10 ביאנואר 1944.

37 החל מגיליון 19 ביאנואר 1945.

38 מתוך הראיון עם עורך 'אל-שמש'.

היחס לבעיית ארץ-ישראל

מראשיתו, ליווה 'אל-שמש' באהדה גלויה את התפתחותו של הישוב היהודי בארץ. הוא עשה זאת בדרכים שונות, כגון פרסום ידיעות שוטפות, שהיה בהן כדי להבליט את הדינאמיות של היהודים. הוא ציין תופעות, כמו: פיתוח מושבות קיימות וייסוד חדשות, הקמת מפעלי תעשייה, ביצוע מפעלי פיתוח שונים; הישגים סוציאליים כמו המאבק נגד יוקר המחיה, פעילות קופת-חולים, הסתדרות העובדים, מעמד האשה וכיוצ"ב.³⁹ תוך כדי כך הוא הדגיש את האינטרס שצריך להיות לערביי ארץ-ישראל להשתלב במאמץ של הישוב היהודי ולהכיר בזכותם של היהודים על הארץ.⁴⁰

דוגמה אחרת למדיניות זו של 'אל-שמש' היא מאמר מאת איש הסוכנות היהודית בארץ-ישראל, אליהו ששון, תחת הכותרת 'האם תיתכן הבנה בין היהודים ובין הערבים בא"י?', שנכתב במיוחד לעיתון זה. המאמר קובע, כי מטרת היהודים הן: שחרור יהודי אירופה ממצוקתם ועלייתם לארץ-ישראל וכן פיתוח הארץ תוך שיתוף-פעולה עם הערבים. 'אין טעם לריב במדינה חלשה, הנתונה לכיבוש, משום שריב זה יהיה לתועלת הבריטים בלבד', קבע ששון במאמרו.⁴¹

'אל-שמש' לא הסתיר את אהדתם של יהודי מצרים למפעל הציוני. כך למשל, הוא הודיע, שקהילת אלכסנדריה חגגה בטקס מרהיב את יום-השנה להצהרת באלפור.⁴² הוא גם הבליט את ביקוריהם של אישים ציוניים מארץ-ישראל במצרים, בהם: ראש עיריית תל-אביב, מאיר דיזנגוף באלכסנדריה (28 בספטמבר 1934), משלחת מורים מהארץ במועדון העברי בקאהיר וביקורו של עורך 'דבר', ברל כצנלסון, במצרים (4 במרץ 1937). מצד שני הוא ציין בהבלטה ביקורים של אישים ממצרים וממדינות ערביות אחרות בתל-אביב.⁴³

בפרוץ המרד הערבי בארץ בשנת 1936, נקט העיתון עמדה בלתי מתפשרת: הוא גינה את המרד והבליט ידיעות מן העיתונות הבריטית בדבר היקף הנזקים, שהמורדים הערביים גרמו לכלכלת ארץ-ישראל, וציין כי פעולות אלה פוגעות בהתפתחות הארץ.⁴⁴

העיתון אף גינה הפגנות של סטודנטים פלסטינים באל-אזהר, שהשמיעו במהלכן 'סיסמאות מסוימות, שלא נשמעו עד כה במצרים'.⁴⁵

במאי 1940 ציין העיתון את מלאות 15 שנים להקמת האוניברסיטה העברית בירושלים ופירסם מאמר מאת פרופ' נורמאן בנטוויץ'.

נוסף לכך פירסם 'אל-שמש' את חביעות הישוב לעלייה חופשית, כפי שנוסחו

39 דוגמאות למאמרים על הישגי הישוב היהודי בארץ-ישראל: על תפקיד האשה בצבא הבריטי (אט"ס) — שם, 23 במרץ 1941; על המאבק נגד היוקר, שם, 31 באוקטובר 1941; על פעילות קופת-חולים, שם, 6 בפברואר 1942; על הסתדרות העובדים, שם, 2 ביוני 1944.

40 שם, 4 באוגוסט 1944.

41 'אל-שמש', 26 באוקטובר 1934.

42 שם, 2 בנובמבר 1934.

43 ראה למשל, על קבלת-פנים חמה לשלושה שרים מסוריה, שנערכה בתל-אביב — שם, 9 בינואר 1942; על ביקור המזכיר השלישי של המלך פארוק כאורח העיר תל-אביב — שם, 29 בספטמבר 1943.

44 שם, 3 בדצמבר 1936.

45 שם, 11 במאי 1938.

בתזכיר של משה שרתוק.⁴⁶ זו לא היתה ההודעה היחידה של הסוכנות היהודית, שעיתון זה פירסם במרוצת שנות הופעתו.

לא פעם פירסם 'אל-שמס' ידיעות סתמיות בדבר קיומה של 'תנועה להבנה יהודית-ערבית בארץ-ישראל', שצמחה לאחר ששני הצדדים השתכנעו, שהמדיניות האימפריאליסטית פוגעת באינטרסים שלהם;⁴⁷ או על 'הודעה מאת מקור ערבי מובהק, שלפיה הבנה יהודית-ערבית בארץ-ישראל היתה אפשרית, אילו לא הכריטים'.⁴⁸

כאשר התקבלה מצרים כחברה בחבר הלאומים במאי 1937, פירסם 'אל-שמס' בהבלטה את מברק הברכה ששיגרה הסוכנות היהודית לראש-ממשלת מצרים לרגל המאורע.

'אל-שמס' עקב בקפידה אחר עמדתה של ממשלת מצרים בשאלת ארץ-ישראל. הוא קרא לראצינאליות ולאי עירובם של יהודי מצרים בהתפתחויות שם. לאורך כל הקו, הזהיר העיתון מפני מהומות עדתיות נגד יהודי מצרים, על רקע המאורעות בארץ-ישראל. העיתון גם הבלית את המאחד את מצרים עם הישוב היהודי בארץ ואת המפריד בינו ובין העולם הערבי. אך ככל שהחריפו המאורעות בארץ-ישראל נעשה מצבו של 'אל-שמס' קשה יותר. הוא נקרע ביתר שאת בין הנאמנות שביקש להפגין למצרים ובין נאמנותו לרעיון הציוני.

ערב כינוס הוועידה המכינה לייסוד הליגה הערבית פתב 'אל-שמס':

אין במדינות המזרח מוסדות פוליטיים יהודיים יציגים. היהודי בסוריה הוא סורי ובמצרים הוא מצרי וכו'. הקהילה היהודית בכל אחת מארצות אלה אינה אלא מוסד לפעילות חברתית-תרבותית. כאשר לארץ-ישראל, קיימת שם הסוכנות היהודית המוכרת על-ידי שלטונות המאנדאט, והיא אינה מייצגת את יהודי המזרח או המערב. על כן אין זה צודק לערב את היהודים בעניינים הפוליטיים של האזור, וזה נוגד את האינטרס הכללי.⁴⁹

העיתון חזר על טיעון זה כמה שנים אחר-כך, כאשר בתגובה לנאומו של נציג מצרים באו"ם ערב ההחלטה על חלוקת ארץ-ישראל כתב, כי 'אין זה טבעי, שיהודי ערב ינוצלו כאמצעי לאיום על האו"ם, כדי למנוע קבלת החלטה על חלוקת ארץ-ישראל'.⁵⁰ אולם תביעתו להפריד בין מצב היהודים בארצות ערב לבעיית ארץ-ישראל לא מנעה את העיתון מלהמשיך בתמיכתו הגלויה ברעיון הציוני. הוא הצדיק את הצהרת באלפור, בכותבו:

הצהרה זו מסמלת את בקשת הסליחה של אירופה ושגל העולם כולו על פשעיהם בעבר נגד היהודים. הישגי ישראל במולדתו ברבע המאה שעברה הם התשובה הטובה ביותר למקטרגים במזרח. הישגים אלה הם התגלמות רצונו של האל ורצון זה אין להשיב ריקם.⁵¹

46 שם, 17 בדצמבר 1936.

47 שם, 21 בינואר 1937.

48 שם, 31 בדצמבר 1936. עורך 'אל-שמס' גילה לי בראיון עימו, כי אלה היו ידיעות מגמתיות, שהוא עצמו 'מציא'.

49 'אל-שמס', 22 בספטמבר 1944.

50 שם, 5 בדצמבר 1947.

51 שם, 3 בנובמבר 1944.

במאבקו נגד גורמים אנטי יהודיים ואנטי ציוניים, כיוון 'אל-שמס' את חיציו בעיקר נגד העיתונאים הסורים-נוצרים, ששמו את עצמם למגיני האסלאם והערביות, במיוחד בסכסוך הארץ-ישראלי. העיתון האשים אותם בניצול מעמדם הבכיר בעיתונות המצרית כדי לנגח את היהודים, תוך פזילה לרוב הציבור הערבי, שהוא מוסלמי. מוזר הדבר, כתב העיתון, שכמה עיתונאים סורים-נוצרים, אשר עבדו בעבר בשירות המיסיונרים, קמו פתאום להגן על האסלאם והערביות. 'והיכן היה חואג'ה אסעד דאגר הנוצרי הזה, כאשר מדינות נוצריות עינו ערבים בברקה'.⁵² 'אל-שמס' לא הרפה מהביקורת על העיתונאים הערבים-נוצרים, שהיו מהקיצוניים במחנה הערבי באיבתם ליהודים ובעמדתם בשאלת ארץ-ישראל. הוא ניסה לחשוף את פרצופם האמיתי והציג להם שאלות מביכות, כמו:

אתם מגלים התעניינות רבה בנעשה בארץ-ישראל. האם כל שאר האינטרסים של הערבים מוגנים? לא שמענו מלת רחמים, שאין בה תועלת כלשהי, על חמישה מיליון היהודים שרצח היטלר. מה רציתם? להתזיר להיטלר את היהודים המעטים אשר נמלטו מפניו לארץ-ישראל, כדי שיהרוג גם אותם? זכרו שצרפת פתחה את שערי סוריה ואת שערי לבנון לחצי מיליון פליטי החרב הארמני, שנמלטו מהעושה בתורכיה. מוזר לגלות כי בין המגלים רגישות לענייני האסלאם מצויים כאלה שאינם מוסלמים כלל, אלא מי שבאו לאזור עם מסעיה הצלב ונותרו בו, שעה שהיהודים הם ממוצא ערבי מכובד.⁵³

נגד הקומוניזם והנאציזם

בין העניינים הפוליטיים האחרים ש'אל-שמס' נקט עמדה כלפיהם, ראוי להזכיר עוד את עמדתו התקיפה נגד הנאציזם ונגד הקומוניזם. העיתון טען, כי שתי האידיאולוגיות הללו דומות זו לזו בכוח ההרס הטמון בהן וכי אין לשים פדות ביניהן.⁵⁴ בעמדתו זו הוא חזר ונסתייע בדוגמה של הפלישה הסובייטית לפינלנד. צוין כי עמדתו האנטי קומוניסטית השתלבה היטב באווירה הכללית במצרים.

מאמצע שנת 1939 היה המאבק נגד הנאציזם אחד משני הנושאים המטופלים באינטנסיביות בעיתון במשך חודשים רבים (הנושא השני היה מדיניות הספר הלבן של בריטניה נגד הישוב היהודי בארץ-ישראל — המתואר בפרק קודם). 'אל-שמס' הזהיר מפני הפעילות התעמולתית של הנאצים שהתנהלה מגרמניה, לרבות התעמולה שנוהלה בארצות ערב, כגון עיראק.⁵⁵ מאוחר יותר הוא תקף את השידורים בערבית מברלין, שנקטו נימה של חנופה לערבים. העיתון גם הכליט את עמדתם של גורמים במצרים שהתנגדו לנאצים, ובין היתר שיבח עיתונאי מצרי, שסירב לשתף פעולה עם

52 שם, 18 באוגוסט 1944. א' דאגר היה עיתונאי באל-אהראם. כאן הוא מכווה בתואר חואג'ה, כדי לציין כי אינו ערבי מוסלמי. עינוי ערבים בברקה — הכותב מתכוון לפרשה, שאירעה בתקופת הכיבוש האיטלקי בלוב.

53 שם, 21 ביולי 1944. חיציו של 'אל-שמס' כווננו לעיתונאים המצרים ממוצא לבנוני, שפעלו באותה עת במצרים בעיתונים חשובים, כמו 'אל-אהראם' ו'אל-מקאסם'.

54 'אל-שמס', 8 בדצמבר 1939.
55 על התעמולה הנאצית בעיראק — שם, 7 באפריל 1939.

תחנת-השידור הנאצית של ברלין, בהגדרו מעשה זה: 'סטירת-לחי, שנתן עיתונאי מצרי לתחנה הנאצית'.⁵⁶ במקרה אחר בירך 'אל-שמש' עיתון מצרי פרובינציאלי, שיצא לאור בדמנהור, 'אל-ניבראס', לרגל יום-השנה להופעתו, על שהתנגד לתעמולה הנאצית במצרים.⁵⁷

'אל-שמש' הצביע על סתירות בין דברי היטלר ובין מעשיו,⁵⁸ הצביע על הסכנה שמהוות גרמניה הנאצית ואיטליה הפאשיסטית למצרים והתריע על כוונות ההתפשטות של שתי מדינות אלה באגן המזרחי של הים התיכון.⁵⁹ ב-1940 הבלית העיתון את מדיניות הצייר בסוריה, ובמקביל הבאיש את ריחם של הנאצים. 'אל-שמש' כתב, שאין הערבים זקוקים לאהבתו המזויפת של היטלר, תוך כדי הדגשה חוזרת ונשנית, כי הנאציזם מזלזל בערבים ונלחם באסלאם. לעומת זאת העלה העיתון על נס את שיתוף-הפעולה שבין המדינות הדמוקרטיות, לרבות הכוחות הדמוקראטיים שבמזרח התיכון נגד היטלר.⁶⁰

כאשר פרצה מלחמת-העולם השנייה, כתב 'אל-שמש' על 'דרכו רווית-הדם של היטלר לשלוט בעולם',⁶¹ והאשים את שליט גרמניה באחריות לפרוץ המלחמה כדי להשיג את מטרותיו. העיתון הדגיש את זוועות הכיבוש של צבא היטלר והעלה על נס את מלחמתם של העמים השונים נגד הכובש הנאצי, כגון עמי צ'כוסלובאקיה,⁶² פולין⁶³ וצרפת (העם 'שכבש את הבאסטיליה לא ישרים לעד עם הכבלים שהושמו על ידיו').⁶⁴ ככל שרכו הנצחונות של הנאצים חזר 'אל-שמש' והדגיש, כי 'נצחונות אלה לא ישנו את התוצאה הסופית הצפויה, והיא תבוסתו של היטלר וטיהור העולם מנוכחותו'.⁶⁵

שימת-לב מיוחדת הקדיש 'אל-שמש' במהלך כל מלחמת-העולם השנייה לידיעות על מצב היהודים בארצות הכיבוש הנאצי. ב-1940 הוא העתיק מאמר מאת איל-העיתונות הבריטי, הלורד ביברברוק, שהשיב על דיבת הנאצים, כאילו יהודי בריטניה הם שגררו את ארצם למלחמה.⁶⁶ וכאשר מושל וישי בצרפת ביקש לשחרר את הפילוסוף הנרי ברגסון מן ההגבלות שהוטלו על היהודים שם, ובתגובה על כך פירסם דיקאן הפקולטה לספרות באוניברסיטת קאהיר, ד"ר טאהא חוסיין גילוי-דעת, שבו הגן על עמיתו, הפילוסוף היהודי – 'אל-שמש' הבלית את הדבר.⁶⁷

56 שם, 25 באוגוסט 1939.

57 שם, 8 במארס 1940.

58 שם, 7 באפריל 1939.

59 שם, 15 במאי 1939. ביום פרוץ מלחמת-העולם השנייה, ב-1 בספטמבר 1939, יצא 'אל-שמש', שלא כדרכו, בכותרות גדולות על 3 טורים. בהכרזה: 'גרמניה לוטשת עין לאפריקה ולארצות הים התיכון'. ועוד באותו גיליון: 'הגרמנים שוקלים כיבוש מצרים וארצות אפריקה'.

60 שם, 16 בפברואר 1940.

61 שם, 23 בספטמבר 1939.

62 שם, 15 ו-16 ביוני 1939.

63 שם, 22 בספטמבר 1939.

64 שם, 21 ביוני 1940.

65 שם, 31 במאי 1940.

66 שם, 5 באפריל 1940.

67 שם, 20 בדצמבר 1940.

לקראת סוף המלחמה פירסם 'אל-שמס' מאמרים רבים, שקראו להעמיד לדין את פושעי־המלחמה הנאצים, אשר פגעו ביהודים. מאמרים אלה פורסמו, משנראה היה לעיתון, כי אין כוונת בנות־הברית לעשות זאת. בתגובה על כך כתב 'אל-שמס', 'שלא נותר לישראל אלא לנקום את דם קורבנותיו בדרך לגיטימית... לא להפליג בדמיון, כאלו מישוהו יעשה את המלאכה בעבורו... עליו לסמוך על האל ועל עצמו, בבקשו לנקום באויביו בדרך הלגיטימית'.⁶⁸

אחרית־דבר

במשך 14 שנות קיומו נאבק 'אל-שמס' להשגת שני יעדים:

(1) לשילוב הקהילה היהודית בחיים התרבותיים, החברתיים והפוליטיים של מצרים. מאבק זה היה מנוגד לעמדה של הרוב המוחלט בקהילה, אשר ראה את עצמו גוף זר ברקמתה של מצרים והיה קשור יותר לאירופה מאשר למצרים.

(2) לקידום הרעיון הציוני במצרים.

שני יעדים אלה לא הושגו. גורמים חזקים ורבי־השפעה מ'אל-שמס', הן בקהילה היהודית והן בחברה ובמימשל של מצרים, התנגדו למטרות אלה. וכך נדחה 'אל-שמס' הן על־ידי הקהילה היהודית והן על־ידי החברה והמימשל של מצרים בכללה. השאלה היתה מתי וכיצד תיפסק הופעתו של העיתון.

ואמנם ביום שישי, 14 במאי 1948, היום שבו הוכרז על הקמתה של מדינת ישראל, בא פקיד משרד הפנים המצרי למערכת העיתון והודיע למר סעד יעקב מלכי, עורכו של 'אל-שמס' ובעליו, על החלטת ממשלת מצרים לסגור את עיתונו. אפשר לראות בכך משום סמל, שדווקא ביום זה נסגר 'אל-שמס' — העיתון שמאז הקמתו לא הסתיר את תמיכתו בישוב היהודי בארץ־ישראל ובשאיפותיו הלאומיות, שצידד בתביעה להקמת מדינה יהודית ובמאבק העם היהודי בכל אתר ואתר. ^{הערה: כחברת יעדים} חודשים אחדים לאחר סגירת עיתונו בפקודת שלטונות מצרים, עלה מר מלכי לישראל.

נספח

'אל-שמס' והעיתונות היהודית במצרים בעיני חוקרת מצרייה

אגב עבודתי על העיתון 'אל-שמס', קראתי ספר על העיתונות היהודית במצרים, מאת החוקרת המצרייה ד"ר עואטף עבד אל-רחמן. מרצה בפאקולטה לתקשורת המונים באוניברסיטת קאהיר, שיצא לאור בקאהיר בשנת 1979. הספר, הקרוי 'העיתונות הציונית במצרים',¹ סוקר את תולדות העיתונות היהודית בארץ זו, במיוחד מהתכנס הקונגרס הציוני הראשון (1879) עד שנת 1954, כאשר נסגר העיתון הכלכלי 'אל-

68 שם, 16 ביאנואר 1945.

1 — דكتور عواطف عبد الرحمن، الصحافة الصهيونية في مصر 1897 — 1954، القاهرة 1979.

תסעירה' التسعيرة, שהקשר היחיד שלו עם יהדות היה דתו של בעליו ועורכו, אלברט מזרחי.

המחברת קובעת, שמשנת 1897 ואילך הופיעו במצרים שני סוגים של עיתונים יהודיים: אלה שיצאו לאור על-ידי ארגונים ציוניים לצורכי תעמולה, ואחרים שיצאו לאור על-ידי אנשים פרטיים, מבלי לייצג במישרין ארגון ציוני או מימסד יהודי איזה שהוא. עם הסוג הראשון נמנה, לדוגמה, העיתון La Revue Sioniste, שיצא לאור ביאנואר 1918, מיד אחרי הצהרת באלפור, בשם הסניף המצרי של ההסתדרות הציונית. במאמר-מערכת, שפורסם בגליונו הראשון, נאמר: 'מטרת העיתון הזה היא לעודד הקמת בית לאומי יהודי בארץ-ישראל, שבו ייהנו מחופש וצדק ובו תהיה ירושלים ללב ליבה של האומה היהודית'. אחריו יצא לאור העיתון 'ישראל' בשלוש מהדורות: בצרפתית, בערבית ובעברית. לבסוף הופיע העיתון 'אל-שמס'.

עיקרו של הספר מוקדש ל'אל-שמס', משום שהמחברת רואה בו את העיתון היהודי-ציוני החשוב ביותר שהיה לתנועה הציונית במצרים. המחברת טוענת, שהאחרים לעיתונים ציוניים אלה השכילו לנצל את תנאי הזמן והמקום לקידום עניינם בקרב בני הקהילה היהודית ובקרב המצרים בכלל, וזאת מבלי להתנגש גלויות עם דעת-הקהל המצרית. לרוב הם נהגו לתמוך במפלגת השלטון מבלי לריב עם שאר המפלגות. כדוגמה לכך מציינת המחברת, שהעיתונים הציוניים תמכו לרוב בהתקשרותה של מצרים עם בריטניה, אולם יצאו חוצץ נגד המדיניות הבריטית בארץ-ישראל, כאשר זו לא תאמה את האינטרסים של הישוב היהודי בארץ. גם בהקשר זה מדגישה המחברת את 'אל-שמס' בציינה כי עורכו, ס"י מלכי, השכיל להימנע מן הטעויות שעשה הוא עצמו בהיותו עורך המהדורה הערבית של 'ישראל'. ב'אל-שמס' הוא נהג זהירות מופלגת בתמיכתו בציונות, בהעמידו פנים כמי שתומך במטרותיה הלאומיות של מצרים. על-כן, לדעתה, גם הצליח 'אל-שמס' לשרוד תקופה כה ארוכה. עוד טוענת המחברת, כי ראשי הקהילה היהודית במצרים הצליחו לגייס לצידם משכילים מצריים, שנרתמו ביודעין או לא-ביודעין לתמיכה ברעיון הציוני. כדוגמה לכך מובא הירחון 'אליכאתב אל-מצרי', בעריכתו של טאהא חוסיין, שמומן לדבריה על-ידי משפחת הררי היהודית מקאהיר. העיתונות היהודית במצרים התמידה, לדבריה, במעקב אחר התבטאויות אנטי-יהודיות או אנטי-ציוניות בעיתונות המצרית הכללית ויצאה חוצץ נגד עיתונים אלה ועורכיהם. גם בהקשר זה תפס 'אל-שמס' מקום נכבד. המחברת מתבססת על ארכיונים במצרים, שבהם שרדו העיתונים היהודיים בארץ זו, וחלקם אינם מצויים בארצות אחרות. הספר גם מסתמך על מספר עבודות-מחקר על-אודות יהדות מצרים, שנעשו באוניברסיטאות בארץ זו ולא פורסמו עד כה. לעומת זאת, המגרעת העיקרית של הספר היא בהגזמה. המחברת כורכת את כל העיתונים היהודיים והציוניים של מצרים בכריכה אחת וקובעת, שהם פרי מאמץ הסכרתי מאורגן וממוסד של התנועה הציונית. קביעה זו עומדת בסתירה גמורה לעובדות. אנו יודעים ש'אל-שמס', למשל, היה מפעל של איש יחיד, שייסד, ערך וניהל אותו כל שנות קיומו, ללא סיוע מן התנועה הציונית או מן הקהילה היהודית במצרים. אסיים בהערה אישית. מחברת הספר, ד"ר עואטף עבד אל-רחמן, סירבה להיפגש עימי בקאהיר, על אף פנייתי אליה באמצעות המוציא לאור של ספרה, כטענה שאין לה עניין להיפגש עם חוקר ציוני, ולו כדי להחליף עימו דעות בעניין המשותף לשניהם.